

ESTACIONALITAT MATRIMONIAL A LES VALLS D'ÀNEU (PALLARS SOBIRÀ)

Introducció

L'anàlisi de l'estacionalitat en demografia és un dels aspectes fonamentals en l'estudi de l'ecologia humana, ja que relaciona individu, ambient i població. En la distribució difereencial dels matrimonis al llarg de l'any influeixen diversos factors de tipus social, cultural i religió (Bourgeois-Pichat 1946), així com els cicles agrícoles i ramaders; en el cas de les comunitats pirinenques, la transhumància i les activitats temporals dels pagesos són dos factors fonamentals per explicar el patró estacional dels matrimonis (Toja 1986; González-Martín 1997).

Les Valls d'Àneu, situades a la comarca del Pallars Sobirà (Pirineu de Lleida), constitueixen una zona molt ben delimitada geogràficament. Amb una extensió de 407,49 km² i 1.528 habitants l'any 1996, estan formades per una vall principal que s'estén de N a S seguint el curs del riu Noguera Pallaresa i que comunica lateralment amb un conjunt de valls secundàries (Espot, Escart i Baiasca per la dreta, i Unarre per l'esquerra). Actualment, les 25 parròquies que formen les Valls d'Àneu s'agrupen administrativament en 4 municipis: Alt Àneu, Esterrí d'Àneu, Espot i La Guingueta.

Tradicionalment han estat pobles amb una marcada economia agrícola i ramadera, encara que a principis del segle XX van veure alterada la seva forma de vida per la construcció de diferents embassaments que va comportar l'arribada d'immigrants i, més recentment, per l'increment del turisme (Mateu 1983). En conjunt, es tracta de nuclis de població molt petits que han sofert un clar retrocés demogràfic durant el segle XX, tot i que alguns d'ells estan recuperant lentament la seva població (Taula 1).

Les condicions climàtiques són molt extremes, amb importants nevades que, unides a una escarpada geografia, provocaven fins fa poc temps l'aïllament d'algunes poblacions durant el període hivernal.

Per tots aquests motius, l'estudi de l'estacionalitat matrimonial a les Valls d'Àneu resulta de gran interès, ja que permet comprovar fins a quin punt aquests factors incideixen en el comportament dels seus habitants.

**Font, J.; Hernández, M.;
Esparza, M.**
Utat. Antropologia, Dept.
Biologia Animal, Fac.
Biologia, Universitat de
Barcelona.

Material i mètodes

Les dades utilitzades en el present treball s'han obtingut dels registres matrimonials de 24 de les 25 parròquies que formen les Valls d'Àneu (no s'ha inclòs la parròquia d'Estaron). Es tracta de 3.281 matrimonis, la totalitat dels registres trobats entre 1853 i 1998 en aquestes parròquies (Taula 2). Actualment els llibres de registres de tota la vall per aquest període es troben dipositats a la parròquia de Sant Vicenç d'Esterrí d'Àneu.

Part d'aquestes dades han estat recollides mitjançant gravació en suport magnètic d'àudio, mentre que la resta han estat fotografiades, sempre a la mateixa parròquia. En ambdós casos la informació ha estat introduïda a la base de dades corresponent, creada amb el programa dBase III+, a la Unitat d'Antropologia de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona. Posteriorment, les dades han estat depurades i s'ha dut a terme la seva anàlisi estadística mitjançant el paquet estadístic SPSS 6.01 i el programa Estacio, que permet el càlcul del coeficient d'estacionalitat de Henry (Henry 1976).

Segons aquest mètode, el número absolut de matrimonis de cada mes es transforma en un quocient. Aquests quocients expressen el repartiment proporcional del valor 1200, tenint en compte el número de dies que té cada mes i el número de matrimonis que s'han celebrat en aquell mes. Així, que un mes tingui un coeficient de Henry superior a 100 significa que s'han celebrat més matrimonis dels esperats, mentre que un coeficient inferior a 100 vol dir que se n'han celebrat menys dels esperats. Aquest coeficient es calcula mitjançant la fórmula:

$$C_m = 1200 \cdot (N_m / D_m) / \sum (N_m / D_m)$$

on C_m correspon al coeficient d'estacionalitat de Henry per al mes m , N_m és el número de matrimonis celebrats en el mes m , i D_m és el número de dies que té aquest mes.

Resultats i discussió

Estacionalitat global. Inicialment s'ha estudiat l'estacionalitat tenint en compte tots els matrimonis del període estudiat. Els valors dels coeficients de Henry, per al conjunt de les Valls d'Àneu, s'han representat a la Figura 1. L'anàlisi estadística, realitzada mitjançant el test de la χ^2 , mostra que hi ha diferències significatives en la distribució dels matrimonis per mesos ($\chi^2_{(11)} = 304.789$; $p = 0.000$). S'observen dos màxims anuals, el primer corresponent als mesos de maig i juny, i el segon i més important al mes de novembre, així com dos mínims, el més acusat situat cap al mes de març i l'altre a l'agost.

El mínim observat al mes d'agost correspon al moment de màxima activitat al camp, en coincidir amb la sega i, fins i tot, en alguns anys, amb la sembra de cereals (Padilla 1997), principal cultiu de la zona fins al començament del segle XX. Un cop finalitzats aquests treballs s'observa un increment en el número de matrimonis, que arriba al seu màxim

durant el mes de novembre. A partir d'aquest moment es produeix una nova disminució, molt probablement com a conseqüència de moviments migratoris temporals cap al sud de França, la plana de Lleida, el camp de Tarragona i Barcelona, principalment; entre aquestes migracions temporals cal incloure els moviments de transhumància dels ramats ovins, sobretot cap a les terres interiors de Lleida i l'Aragó. A més, durant el mes de març cal afegir la prohibició de relacions durant la Quaresma, fet que s'observa en la majoria de poblacions catòliques (Toja 1987). L'elevat augment de maig i juny correspon al moment en què retornen a la vall els emigrants temporals i els ramats, i encara no ha començat el treball fort al camp.

Estacionalitat en el temps. Per a l'estudi de la variació temporal de l'estacionalitat s'han agrupat els anys estudiats en els següents períodes: 1853-1875, 1876-1900, 1901-1925, 1926-1950 i 1951-1998. Analitzant estadísticament la distribució estacional dels matrimonis segons aquests períodes s'observa que existeixen diferències significatives entre ells ($\chi^2_{(44)} = 133.000$; $p = 0.000$). Donada l'existència d'aquestes diferències s'ha repetit l'anàlisi comparant els períodes dos a dos (Taula 3). Els resultats mostren que el primer període no presenta diferències significatives respecte al segon i tercer períodes, mentre que la resta de períodes presenten diferències significatives entre ells. Aquest fet es pot interpretar com un canvi important durant la tercera dècada del segle XX. Per contrastar aquests resultats s'ha calculat la distància entre els períodes mitjançant l'aplicació de la distància euclidiana al quadrat a partir del coeficient de Henry (García-Moro et al. 1992; Salvat et al. 1996). La Figura 2 representa la relació existent entre els cinc diferents períodes per mitjà de l'algorisme UPGMA. Els resultats confirmen l'existència de dues agrupacions molt marcades: per una banda els tres períodes més antics (1853-1925), amb una certa diferenciació del tercer respecte als anteriors, i per una altra els dos restants (1926-1998). Aquest fet confirma l'important canvi que va tenir lloc en la població a partir de 1920.

A la Figura 3 s'ha representat l'índex de Henry calculat per a aquests períodes. S'observa que la tendència de canvi esmentada consisteix en un desplaçament del màxim observat els mesos de maig i juny cap als mesos d'abril i maig, en una reducció molt acusada del màxim de novembre i en l'aparició en el darrer període d'un màxim al setembre. Si es compara aquesta evolució amb l'experimentada en el conjunt de la comarca del Pallars Sobirà per al període 1918-1974 (Toja et al. 1986) únicament coincideixen en el canvi del màxim de maig-juny a abril-maig, degut a la personalitat pròpia de les Valls d'Àneu dins de la població pallaresa.

La construcció de diverses centrals hidroelèctriques impulsada per la industrialització de principis del segle XX va propiciar tota una sèrie de millores en les infraestructures i la forma de vida dels habitants d'aquestes valls. Per una banda, l'arribada de treballadors procedents d'altres províncies espanyoles va suposar un fort impacte en les relacions socials de la zona. Per altra banda, va constituir una important millora en la xarxa de comunicacions (l'any 1923, per exemple, es va inaugurar la carretera que travessa el port

de la Bonaigua), fet que va canviar les bases de l'economia tradicional.

Aquesta situació va suposar una reorientació de l'activitat agrícola i ramadera, més encaminada ara cap a les necessitats del mercat. El canvi principal va ser l'increment de la ramaderia del vacum en detriment de l'ovina, amb predomini de les races més idònies per a la producció de carn i llet. L'agricultura, per tal d'adaptar-se a aquesta nova situació, va patir una substitució dels cultius menys productius (bàsicament cereals) per prats i farratges destinats al consum del bestiar, ja que ara els ramats passen l'hivern a les valls i ha disminuït la importància de la transhumància (Roigé 1995).

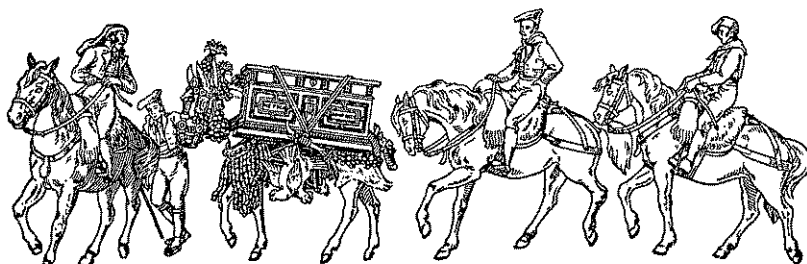
Tots aquests fets van suposar un canvi important en les condicions socioeconòmiques de la zona i, per tant, en el patró estacional de matrimonis. En línies generals, aquest tendeix a uniformitzar-se, amb una clara atenuació dels pics observats en els períodes inicials. Els canvis en l'activitat econòmica, amb la desaparició de la transhumància i la transformació de l'agricultura, fan que la data triada a l'hora de celebrar el matrimoni es distribueixi més uniformement al llarg de l'any. Aquest fet s'observa clarament amb la desaparició del pic que apareixia el mes de novembre i amb l'atenuació del mínim del mes de març (també explicable per qüestions religioses). Finalment, la importància del turisme en els últims temps també queda reflectida en el baix nombre de matrimonis celebrats durant l'època estival i l'augment detectat per al mes de setembre.

En conclusió, les Valls d'Àneu presenten un patró típicament pirinenc, comparable en part al d'altres poblacions d'alta muntanya. Així, presenta una distribució semblant a les trobades a Andorra (1606-1960) (González-Martín 1997), a la vall de Salazar, a Navarra, (1601-1982) (Toja 1987), a Llivia (1871-1984) (Pallarés 1990), a la Cerdanya francesa (1836-1990) i a la Cerdanya catalana (1918-1983) (Salvat et al. 1996).

Agraïments

La realització d'aquest treball ha estat possible gràcies al finançament rebut de l'Institut d'Estudis Ilerdencs. S'agraeix la col·laboració i facilitats ofertes per mossèn Jordi Miquel, capellà de l'església de Sant Vicenç d'Esterrí d'Àneu, i per mossèn Benigne Marquès, responsable de l'Arxiu Diocesà de la Seu d'Urgell, així com per l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu.

Casament a pagès.
Dibuix de Josep Ribot.
Original al Museu
Etnogràfic de Ripoll.

Bibliografia

- Bourgeois-Pichat, J. "Le mariage, coutume saisonnière". *Population*. 1 (4). 1946. pp. 623-642.
- García-Moro, C.; Hernández, M. y Martinic, M. "Estacionalidad de los matrimonios en Magallanes, Chile (1885-1920)". *Ans. Ins. Pat.* 21. 1992. pp. 47-61.
- González-Martín, A. *Biodemografía de la población andorrana*. Tesis Doctoral. Universidad de Barcelona. 1997.
- Henry, L. *Demografía*. Ed. Labor. Barcelona. 1976.
- Mateu, X. *El Pallars Sobirà: estructura socio-econòmica i territorial*. Caixa d'Estalvis de Catalunya. Barcelona. 1983.
- Padilla, J.I. (Ed.) *Respostes de la Vall d'Àneu als qüestionaris de Francisco de Zamora (1790)*. Garsineu Edicions. Tremp. 1997.
- Pallarés, J.M. *Biología de la población de Llivia: evolución y estructura*. Tesis Doctoral. Universidad Complutense de Madrid. 1990.
- Roigé, X. (Coord.) *Pirineo Catalán*. Cuadernos de la transhumancia nº 13. ICONA. 1995.
- Salvat, M.; Vigo, M.; Macbeth, H.; Bertranpetit, J. "Seasonality of marriages in Spanish and French parishes in the Cerdanya valley, eastern Pyrenees". *J. Biosoc. Sci.* 29. 1996. pp. 51-62.
- Toja, D.I. "Les variations temporelles de la fréquence des mariages comme mesure de la pression de l'environnement sur les populations Humaines". *Antropologia Portuguesa*. 415. 1986. pp. 273-281.
- Toja, D.I.; Bertranpetit, J.; García-Moro, C. "Estructura de los matrimonios en el Pallars Sobirà (1918-1974)". *Trabajos de Antropología*. 20 (2). 1986. pp. 197-219.
- Toja, D.I. *Estructura matrimonial de las poblaciones de dos valles pirenaicos*. Tesi Doctoral. Universidad de Barcelona. 1987.

Taules i figures

Taula 1.
Evolució de la població
de les Valls d'Àneu
(1860-1996).

	1860	1900	1930	1960	1981	1996
Alt Àneu	1.924	1.146	978	791	319	375
Espot	552	310	313	380	212	272
Esterri	847	707	548	720	559	611
La Guingueta	1.911	1.126	1.021	809	252	270
TOTAL	5.234	3.289	2.860	2.700	1.342	1.528

Taula 2.
Número de matrimonis
registrats a cada una de
les parròquies estudiades.

MUNICIPI	PARRÒQUIA	NÚM. MATRIMONIS
Alt Àneu	Alós d'Isil	162
	Àreu	104
	Borén	68
	Isavarre	93
	Isil	260
	Son	246
	Sorpe	176
	València d'Àneu	144
	Espot	Espot
	Estafs	36
Esterri d'Àneu	Esterri d'Àneu	585
La Guingueta d'Àneu	Berrós Jussà	49
	Berrós Sobirà	32
	Burgo	37
	Cerbi	142
	Dorve	60
	Escalarre	145
	Escaló	158
	Escart	108
	Estaron	-
	Gavàs	81
	La Guingueta d'Àneu	19
	Jou	132
	Llavorre	59
	Unarre	73

	1853 – 1875	1876 – 1900	1901 – 1925	1926 – 1950	1951 – 1998
1853 – 1875	-				
1876 – 1900	$\chi^2 = 9.05787$ (0.61655)	-			
1901 – 1925	$\chi^2 = 12.16162$ (0.35162)	$\chi^2 = 25.99705$ (0.00650)	-		
1926 – 1950	$\chi^2 = 23.70041$ (0.01406)	$\chi^2 = 28.93312$ (0.00232)	$\chi^2 = 31.14019$ (0.00105)	-	
1951 – 1998	$\chi^2 = 43.90250$ (0.00001)	$\chi^2 = 56.17883$ (0.0000)	$\chi^2 = 56.17883$ (0.0000)	$\chi^2 = 24.60555$ (0.01041)	-

Taula 3.
Anàlisi estadística de les diferències entre períodes agrupats dos en dos.

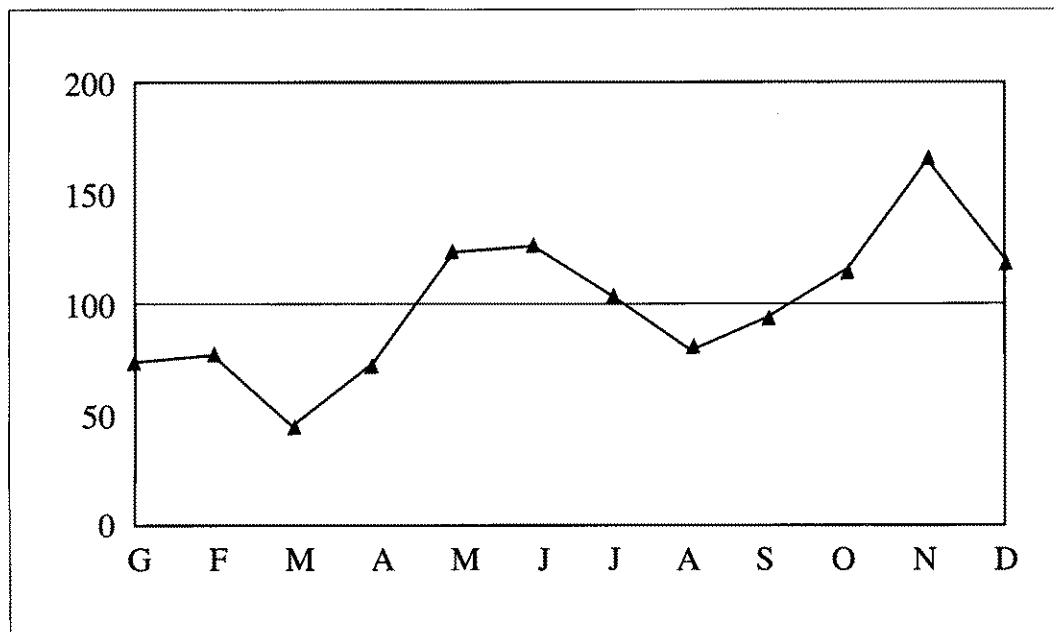

Figura 1.
Distribució mensual del coeficient d'estacionalitat de Henry per al total de matrimonis celebrats a les Valls d'Àneu entre 1853 i 1998.

Figura 2.
Representació gràfica,
mitjançant l'algoritme
UPGMA, dels coeficients
d'estacionalitat de Henry
agrupats per períodes.

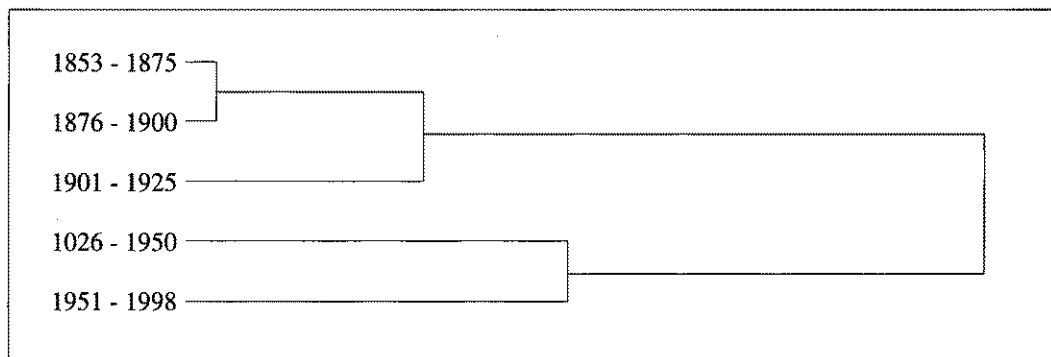

Figura 3.
Distribució mensual del
coeficient d'estacionalitat
de Henry per al total de
matrimonis celebrats a les
Valls d'Àneu en els
diferents períodes
considerats.

